
MODERNLEŞME

Dr. YaŐar KAYA

Sosyal değişme ile ilgili çalıŐma ve görüŐler iki seviyede ele alınabilir. Bunlardan birincisi, deęiŐmenin ferdi seviyede meydana gelmesidir. Yayılma, ğrenme, kültürleŐme, haberleşme, sosyalizasyon ve modernleşme bu tür deęiŐmelerde n sıraları iŐgal ederler. Bu seviyede ele alınan deęiŐmelerin araŐtırması fertlerin değişme eğilimini belirtmektedir. İkincisi ise, sosyal sistem düzeyinde deęiŐmelerin ele alınmasıdır ki, bu da kalkınma, bütünleşme, farklılaşma ve uyum gibi süreçleri kapsamaktadır.¹ Hem ferdi düzeyde bir değişmeyi hem de sosyal sistemde farklılaŐmayı ifade eden modernleşme, günümüzde özellikle gelişmekte olan toplumların en büyük hedefi haline gelmiŐtir. Modernleşmenin hedef haline gelmesi, sanayileşmiş batılı toplumlarda görülen maddi refah imkanlarının artışı ile modernleşme arasında kurulan iliŐkinin de bir neticesidir.

İkinci Dünya savaŐı sonrasında dünya siyasi hayatında meydana gelen yeni geliŐmeler, modernleşmeyi az gelişmiş ülkeler için tek hedef yapmıŐtır. SavaŐ sonrasında dağılan sömürge imparatorluklarından kurtularak istiklalini kazanan milletler, kalkınmayı gerçekleştirmek suretiyle iktisadi istiklaline kavuŐmak problemiyle karşı karŐıya kalmıŐtır.

Milletler arasında süren çatıŐma kuvvet dengesi siyaseti bir takım sebep-

¹ Türkdoğan, Orhan; Değişme, Kültür ve Sosyal zlme, İst., 1988, sh.74.

lerle, kalkınma (bir anlamda sanayileşme)' sını başlatamamış ülkelerin yanısıra, yeni ortaya çıkan devletlerin de bir an önce kalkınmaları ihtiyacını doğurmuştur. Sanayileşmesini gerçekleştirmiş ülkeler ile henüz kalkınmalarını gerçekleştirememiş ülkeler arasındaki açığın hızla artması, siyasi istiklalini kazanmasına rağmen, iktisadi istiklalini de kazanılmasını zaruri kılmaktadır. Bu açığın kapatılarak gelişmiş ülkelerin sahip olduğu seviyeye ulaşma gayeleri modernleşme sürecini sadece bir kalkınma süreci halinde telakki etme anlayışına sebep olmuştur. Bütün bu sebeplerle modernleşmenin mahiyetinin bütün unsurlarıyla ortaya konmasına ihtiyaç vardır. Çünkü modernleşme maliyetsiz bir değişme süreci değildir.

Günümüzde modern toplumun maddi vasıtalarla insana temin ettiği refahın yanısıra beraberinde getirdiği problemler de sosyolojinin uğraştığı, en azından tahlilini yaparak çözüm için gerekli ipuçlarını insanın emrine tahsis etmek mecburiyetinde olduğu bir konu olmayı sürdürmektedir. Bu problemin bir anlamda modernleşmenin maliyeti olduğunu da bilmeliyiz.²

Darwin'le biyolojide başlayıp daha sonra sosyolojiye giren evrimci görüşün takipçisi olan sosyologlara göre, insanlık devamlı bir tekamül halindedir. Bu görüşün diğer bir yansıması da bütün toplumların aynı sosyal evrim sahalarından geçeceği'dir. Bugün bu tekamülcü görüşlerin kabul edilemeyeceği bir çok sosyal hadisenin de yardımı ile anlaşılabilir bulunuyor. Sosyal değişmeyi incelerken takip edildiği gibi, modernleşmeyi ele alırken de farklı sosyal ve kültürel yapılara sahip toplumlarda, modernleşmenin şekilde olmasa bile mahiyette değişiklik arzedebileceği görüşü³ gözardı edilmemelidir. Nitekim görülebileceği gibi, modernleşme konusunda da bu sosyal Darwinizmin izlerine rastlamak mümkündür. Ne var ki, bu görüşlerin yanlışlığını anlamak için bir çok ülkenin çok değerli zamanlarını kaybettiğini belirtmek yerinde olacaktır.

Tanım

Diğer sosyal konularda olduğu gibi, modernleşmenin genel olarak benimsenilen ve tecrubi olarak sağlam kabul edilen herhangi-bir sosyo- kültürel tanımı mevcut değildir. Genel olarak modernleşmeyi "geleneksel hayat tarzından daha karmaşık, teknolojik yönde ileri ve hızla değişen bir hayat tarzına yönelme"⁴ olarak tanımlayabiliriz. Burada modernleşme bir kimsenin geleneksel hayat tarzından kurtulması anlamına gelen zihni süreç olarak düşünülmektedir. Rogers'ın bu görüşüne İnkeles ve Lerner de katılmaktadır. Nitekim İnkeles'e göre modernleşme yer ve zamandan ziyade zihniyetteki değişme ile ilgilidir.

² Heper, Metin; Modernleşme ve Bürokrasi, Ankara tarihsiz, Sh:18

³ Bendix, Reinhard; "Sanayileşme, Modernleşme ve Kalkınma", Sosyoloji Yazıları, (Ed:İ.Sezal), Bursa 1983, Sh:79-82

⁴ Türkdoğan, Orhan; Çağdaş Türk Sosyolojisi, Erzurum 1977, Sh:278

Lerner'de modernleşmeyi geleneksel hayat tarzından modern hayat tarzına geçiş süreci olarak açıklamaktadır.⁵

Modernleşme Anlayışları

Modernleşme modellerini iki kısımda mütalaa edebiliriz. Bunlar, modernleşmeyi Batılılaşma manasında kabul eden klasik modernleşme modelleri ve bu günkü anlamıyla çağdaş yaklaşımlardır.

Klasik modernleşme anlayışı "batıya doğru" bir evrimi kapsar. Eiesenstalt modernleşmeyi; Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da 17. Yüzyıldan 19. Yüzyıla kadar gelişmiş bulunan sosyal, ekonomik ve siyasi sistem tiplerine doğru bir değişim süreci olarak kabul eder.⁶ Bu süreç, daha sonra diğer Avrupa ülkelerine, Güney Amerika, Asya ve Afrika kıtalarına yayılmıştır.

Edward Shils ise modernleşmeyi "batıya bağlı olmadan batılı olmak" şeklinde yorumlamakta, fakat batı tipi "temsili müesseseler rejimi" olarak görmektedir.⁷ Bu tür yaklaşımın arkasında şüphesiz toplumların modernleşmelerini tamamladığı ölçüde birbirine benzeyecekleri inancı yatmaktadır. Aynı şekilde iktisaden geri kalmış ülkelerin de başarılı bir şekilde sanayileşmeleri halinde iktisaden gelişmiş ülkelere benzeyeceği kabul edilmektedir. Halbuki bu güne kadar bu görüşü tam olarak destekleyen çok az delil vardır. Avrupalılaşmak ile modernleşmek aynı şey değildir. Bu yüzden modernleşmek için mutlaka Avrupalı olmak gerekmez.⁸ Nitekim, bugünün sanayileşmiş toplumları geleneksel sosyal yapıların bir çok unsurlarını hala muhafaza etmektedir. Bu toplumlar arasında görülen benzerlikler ise "sınai" sıfatının belirlediği mesleki değişme ve şehirleşme... vs. gibi noktalardadır. Sanayileşme, karmaşık bir süreç olup, eski ve yeni-nin, çağdaş ve gelenekselin bir arada olamayacağı iddiasını reddeder mahiyettedir. Hâdiseler göstermiştir ki, çağdaş sanayi toplumları bir çok geleneklerini muhafaza etmektedirler. Yani, değişme ve gelişme hem tedrici hem de nisbi olmaktadır.⁹ Bu tür bir gelişme sosyal değişimin muhafazakar karakterini de ortaya koyar. Problemi eski-yeni zıtlığına dönüştürmek ilmi açıdan anlamsız bir tutumdur. Yeni bildiğimiz şey, eskiye en son ilave edilendir. Eski ile yeni durum arasında bir kesiklik olduğu takdirde hadiseler arasında bir devamlılık kalmaz ve sonuçta sebep-netice münasebetleri kurulamaz.¹⁰ Sosyal değişme sürecinde devamlılığı sağlayan sosyal yapı ve değer unsurlarıdır. Çünkü, sosyal yapılar, tip

⁵ Aynı eser, Sh:278

⁶ Mazrui, A.Ali ;Sosyal Darwinizmde Günümüz Modernleşme Teorilerine;" Bir tahlil geleneği, Sosyoloji Yazıları , (Ed: İ. Sezal), Bursa 1983, Sh:58-66

⁷ Mazrui, A.Ali; A.g.m. , Sh:58

⁸ Güngör, Erol;Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, Sh:19

⁹ Bendix, R.;A.g.m. , Sh:81-82

¹⁰ Güngör, Erol;Türk Kültürü ve Milliyetçilik, Sh:125

ve davranışlar çabuk şekil değiştiren bir karakter taşımazlar.¹¹ Sosyal yapı ve davranışlar, kendilerini şekillendiren şartlar ortadan kalktıktan sonra da uzun süre devam ederler. Bu devamlılık kalkınma açısından olumsuz sonuçlar doğurabileceği gibi olumlu sonuçlar da verebilir. Bu sebeptir ki, kalkınma kavramı sadece sanayileşmenin dolaylı ve doğrudan tesirlerini değil, kalkınmayı nisbi bir olay kılan "modernleşme" ve "geleneksel" in çeşitli unsurlarını birlikte ihtiva eder. Gerçekte geleneksel kültür sanayileşmeyi tahdit etmekle beraber, tamamen tayin edici bir faktör değildir. Sanayileşme, sanayi öncesi kültür üzerine kendi kültürünü empoze eder. Fertleri çalışmaya, tasarrufa ve yatırıma teşvik eden çekirdek aile tipi, açık bir sosyal sistem, kabiliyetlerin taltifi, yenilik ve değişmeye açık değerler, kuvvetli bir sosyal refah devleti anlayışı bu kültürün özellikleri olarak sayılabilir.¹²

Bu durumda modernleşme kavramı, yeni gelişmeye başlayan ülkelerin batı ülkelerinin takip ettiklerinden farklı bir çizgi takip edebileceklerini kabul etmelidirler. Böylece, modernleşme ile geleneksellik arasında birbirini tamamen reddeden bir ilişki olduğu faraziyesi ile değişme vetiresine bakmak yanıltıcı olabilir. Sanayileşme ve ona bağlı unsurlar hiç de geleneklerin silinip modernleşmenin artacağı anlamına gelmez. Tam anlamıyla modernleşmiş bir toplumun bütün geleneksel unsurlardan arınmış olacağı fikri manasızdır.

Klasik modernleşme telakkilerinin altında yatan bir faraziyenin de modern cemiyetlerin birbirine benzeyeceği görüşüne yukarıda değinilmişti. Modern cemiyetlerin birbirlerine daha çok benzemeleri gerçekten herkesin göreceği kadar açık bir hadisedir. Fakat bu durum, kültürlerin temel değerlerinde de birlik yaratacak şekilde geliştiği iddiasını gerektirmeyeceği gibi, böyle bir durumun yaratacağı neticeler üzerinde durmak hayati bir problem sahasını gözönüne sermek anlamını taşır. Bilindiği gibi, medeniyetlerin doğuşu tek bir kültür ve zaman içinde izah edilememektedir. Medeniyetler gerçekten insanlık tarihi boyunca tek milletin veya ülkenin tekelinde doğmamış, gelişmemiştir. Aksine değişik dönemlerde ve yerlerde doğup gelişmiştir. Bunda mahalli kültürlerin gelişme potansiyeline sahip olması ve bu potansiyelin uygun şartlarda gelişerek medeniyeti doğurması asıl sebebi oluşturmaktadır. Eğer modernleşme neticesinde kültürlerin temel noktalarında bütünüyle bir benzeşme meydana gelecek olursa modern medeniyetin daha ileri ve yüksek bir seviyeye ulaşması için gereken hamle hangi kültürde gerçekleşecektir?

Klasik modernleşme anlayışında birinci yanlılığı oluşturan modernleşme

¹¹ Schumpeter, J.A.; Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi, (Çev. T. AKOĞLU), C.I, İst., 1981, Sh:28

¹² Kerr, C.; Dunlop, İ.t. ;Harbison, F.H.-Myers, C.A.; "Sanayileşme ve Kültür" ,(Çev:A.Baransel,N.Ekin)İktisat Fak. Mec. C. 26,No:1-4 İstanbul, 1969,Sh:113-114

ve batılılaşmanın aynı manada anlaşılması görüşünün incelenmesi sonucu netice olarak diyebilir ki, modernleşmeyi belirleyen yeni unsurun zorunlu olarak batıdan gelmesi gerekmez. Modernleşme ve batılılaşma kavramları aynı sosyal ve kültürel yapıyı ifade etmekten uzaktır.

Modernleşmenin bu tip anlayışında ikinci yanlışlık da çoğu kez modernleşmenin tek boyutlu bir süreç olduğu görüşüdür. Bu anlayış aynı zamanda modernleşmeyi tek bir birim veya unsurla örtme hatasına düşmektedir. Yüksek hayat seviyesine sahip bir ferdin zaruri olarak modern olduğu görüşü savunulamaz. Aksine bu ferdin kısmen geleneksel olabileceğini kabul etmek gerekir. Zira modernleşme birden çok unsurun karşılıklı etkileşimi ile meydana gelen bir süreçtir. Ferdin davranışının bir çok yönü olacağı için, ferdin statüsünü belirlemede de birden çok kriteri göz önünde bulundurmak gerekecektir. Yaşama seviyesi, siyasi katılma, kozmopolitlik derecesi, unsurların karşılıklı etkileşimi ... vb. faktörler modernleşmenin mahiyetini belirleyen öğeler olmaktadır. Bu kriterlerden sadece birini ele alarak neticeye gitmek yanıltıcı hükümlerin doğmasına sebep olabilir.

Klasik modernleşme anlayışında her zaman modernleşmenin iyi bir şey olduğu görüşü de bu anlayışın bir diğer yanlışlığını oluşturur.¹³ Modernleşmenin ileride sağladığı birçok maddi refah vasıtası, onun her zaman ve her yerde iyi olduğu hükmüne varmamızı gerektirmez. Aksine modernleşme bir çok problemi de beraberinde getirir. Bugünün toplumunda sıkça rastlanabilen anomî, yabancılaşma, artan uyuşturucu alışkanlığı, her türlü marjinal grup sapmaları, terör ... vs. gibi çağdaş toplumun bunalımını oluşturan hadiseler, modern toplumun vazgeçilmez unsurları olmamakla beraber, doğurduğu neticelerdir. Her türlü sapma davranışları bu gün modern toplumlarda görmekteyiz. Buna karşılık geleneksel toplumlarda bu tip davranışlar asgari düzeyde kalmaktadır. Ancak sapma davranışların her modern cemiyetin karakteri olacağı intibasını yaratacak tutumdan uzak kalınmalıdır. Modern toplumun maruz kalacağı bu gibi tehlikelerin daha çok sosyal ve kültürel yapıdan etkilendiği ifade edilebilir. Aksi halde aynı seviyede modern toplum hüviyetini kazanan değişik toplumlarda benzer sapma davranışların da aynı derecede ortaya çıkması gerekecektir.

Modernleşmeye karşı çağdaş yaklaşımlar bu hatalardan uzaklaşma gayretlerini taşımaktadır. Bu özelliği ile çağdaş yaklaşım, modernleşmeyi batıda görülen teknik, iktisadi değişmeden çok sosyo-politik değişme olarak ele almaktadır.¹⁴

M. Robbins, modern toplumun özelliklerini, şehirleşme, yaygın eğitim, iktisadi zihniyetle ticarileşme, geniş çapta sosyo-kültürel ilişkiler ve yüksek katılma

¹³ Türkdoğan, Orhan; Çağdaş Türk Sosyolojisi, Sh:279

¹⁴ Bendix, R: Ag.m. ,Sh:80

seviyesi, kozmopolitlik, kitle haberleşme vasıtalarının etkinliği, geniş çapta teknolojik yenilikler olarak belirler.¹⁵ Ona göre, modernleşme bu günkü ve geçmiş yaşama şekline daha karmaşık ve gelişmiş bir topluma geçiştir.

Rogers da modern toplum ve yaşama biçiminin unsurlarını saymak suretiyle modernleşmeyi açıklamaya çalışmaktadır. Rogers okuma-yazma, kitle haberleşme vasıtalarının ortaya konulması, kozmopolitlik gibi temel önceliklerin, esnek ve değişmeye yatkın şahsiyetin başarı motivasyonu ile desteklenmesiyle ortaya çıkan modern hayatı modernleşme olarak kabul eder.¹⁶

Lerner'a göre modern toplum siyasi, iktisadi ve kültürel bütün sosyal faaliyetlere katılan modern insanların oluşturduğu toplumdur. Ona göre bu geniş katılma, geleneksel toplumda yoktur. Katılmaya verilen bu değer, katılmadan sonra insanın kendisini başkasının durumunda görebilme kabiliyetinin geliştirilmesidir. Böylece modern toplum; benzemek istediği kişileri seçebilen ve onlarla bütünleşebilen, rol ve ilişkilerini genişletebilen modern insanların her türlü sosyal faaliyetlere katılma neticesinde geliştirdikleri fikir birliğine dayanmaktadır.¹⁷ Modernleşmeyi safhalar halinde ele alan Lerner, başlangıç olarak şehirleşmeyi kabul eder. Şehirleşmeyle birlikte artan okur- yazarlık, haberleşme vasıtalarının etkisinin de artmasıyla siyasi katılma sağlanır ve böylece modern hayat tarzına ulaşılır. Lerner, bu safhalardan hareket ederek toplumları modernleşme seviyelerine göre, modern, geçiş durumunda ve geleneksel olarak üçe ayırır.

Smelser'e göre modernleşme ise; a)geleneksel güçler, b)farklılaşma güçleri ve c)yeni bütünleşme güçleri arasındaki üç yönde oluşabilecek bir süreç olarak belirlenebilir.¹⁸ Yine Smelser, Max Weber'den etkilenmiştir. Gerçekten M. Weber'de "akli"nin karşılığı "gelenek"tir. Gelenek, akli olana zıt olmakla beraber değişmeye karşı değildir. Konunun akışı içinde yer yer buna temas edildiği gibi, genelde ferdin tutum ve davranışları zihni durumlarının sürekliliğini temin etmektedir. Ananevi tutum ve davranışlar bazen modernleşme istekleriyle çatışmasına rağmen, hızlı değişme dönemlerinde istikrarı destekleme veya korumada önemli bir mekanizmadır. Bazı hallerde modernleşme, gelenekleşme derecesini yükseltebilmektedir. Türkdoğan buna misal olarak ulaştırma vasıtalarındaki gelişmenin hacca gitme oranında yolaçtığı artışı gösterir.¹⁹ Nitekim N. Vergin'in Krd. Ereğlisi'nde yaptığı araştırmanın sonuçları, sanayileşmenin dinden uzaklaşma süreciyle paralel yürüyeceği görüşünün isabetsiz olduğunu²⁰ ortaya çıkar-

¹⁵ Tezcan, Mahmut; Sosyal ve Kültürel Değişme, Sh:88

¹⁶ Tezcan, M., A.g.e., Sh:89

¹⁷ Kongar, Emre: Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, İst., 1981, sh.218 vd.

¹⁸ Türkdoğan, Orhan; A.g.e., Sh:282

¹⁹ Türkdoğan, Orhan; A.g.e., Sh:234

²⁰ Vergin, N.; "Toplumsal Protesto vs. Dinsel Hareketler", İkt. Fak. Mec. , C:37,

mıştır.

Ayrıca sanayileşmeyle birlikte geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçiş sözkonusudur. Modern cemiyet nizamında da geniş ailenin yaşayabileceği ve hatta bazı fonksiyonları daha iyi işler hale getirebileceği görülmektedir. Mesela modern cemiyette geniş aile; üyeleri için iş temini ve mali, psikolojik destek sağlamak suretiyle, dayanışmayı sürdürmek gibi önemli fonksiyonları icra edebilmektedir.

Görülüyor ki, modernleşme "geleneksel"i bütünü ile ortadan kaldırmamış, çoğu zaman her ikisi bir arada yaşamakla kalmayıp aynı zamanda bir fonksiyonu birlikte yerine getirebiliyorlar. Modern tıp ile halk tababetinin bir arada yaşaması, her ikisinin de aynı anda kullanılır olması buna güzel bir örnek teşkil edebilir.

Smelser, modernleşmeyi birbiriyle ilgili dört ayrı sürecin oluşturduğu görüşündedir. Bu süreçler teknik kalkınma, tarım alanında kalkınma, sanayileşme ve şehirleşmedir. Bu süreçler sonunda modern toplum ortaya çıkar. Modern toplum, temsili siyasi sisteme sahip, okuma-yazma oranı yüksek, laik inançları benimsemiş, ailenin küçüldüğü (çekirdek aile) coğrafi ve sosyal hareketliliğin artmış olduğu, çoğulcu tabakalaşmaya sahip toplumdur. Görüldüğü gibi bu süreçler, yapıda farklılaşma ve bütünleşmeyi kapsamaktadır.

Sosyal yapıdaki farklılaşma çok fonksiyonlu rol yapısında da birkaç alanda ihtisaslaşmaya geçişi ifade etmektedir. Farklılaşma bir çok kişilerin yeni roller üstlendikleri ve davranışlarında rasyonelliğe yöneldikleri karmaşık sosyo-ekonomik sistemin canlılığını sağlamaktadır. Bu durumda farklılaşan rol ve teşkilatlanmaların düzenlenmesi ihtiyacı doğmaktadır. Bütünleşme ise, sosyal münasebetlerin yeni biçimlerini şekillendiren normları hazırlamakla sağlanacaktır. Bu yeni bütünleşme mekanizması milliyetçi ideolojiler şeklinde belirir ve hükümet yapılarında siyasi ve mesleki kuruluşlarda görülür.²¹ Düzenli ve istikrarlı bir değişme farklılaşma ile artan bölünme ihtimallerini yeni esaslar etrafında sağlayan bütünleşme ile gerçekleştirebilir. Bu sebeple modernleşme uğrunda toplumun değerlerini zorlamak tehlikeli sonuçlara davetiye çıkarmak olur.

Netice olarak dünyanın mevcut kuvvet dengesinin daha adil hale getirilebilmesi ve milletlerin kaderine sahip çıkabilmesi için kalkınmalarını tamamlamak, modernleşme ile ifade edilen gelişmeyi gerçekleştirmek mecburiyetinde oldukları sonucuna ulaşılabilir. Bu arada, modernleşmenin bugünkü problemlerini bir çok tecrübenin de ortaya çıkardığı gibi milli kültür değerlerinin korunması ve geliştirilmesi sayesinde önlemenin mümkün olduğunu belirtmek gerekir.

Gelişmekte olan ülke fertlerinin modernleşme karşısında iki ayrı tavır takı-

İstanbul 1980, Sh:117

²¹ Türkdoğan, Orhan; A.g.e.,Sh:286

nabileceği modernleşme modellerine ait tetkiklerden ortaya çıkarılabilir. Modernizm karşısında takınılan bu iki tavır, yani kalkınmış ülkelerin bütün hayatlarını benimseme veya her türlü yeniliğin benimsenmesi şeklindeki mutlak modernizm görüşü ile, modern hayata kontrollü bir şekilde girilebileceği görüşü dışında bir üçüncü tavır daha vardır ki, buna yeni gelenekçilik akımı denilebilir.

Modernleşmenin zıttı olarak ta düşünülebilecek olan yeni gelenekçilik hareketi fertleri modern hayat tarzından daha geleneksel hayat şekline doğru değiştirmeyi amaçlayan bir süreç olarak tanımlanabilir.

Rogers, yeni gelenekçilik akımının doğmasına sebep teşkil edebilecek faktörleri birkaç noktada toplamaktadır. Buna göre; mevcut normlardan sapmayı önlemek amacıyla daha geleneksel tarzlara uymak arzusu bu akımın doğmasına sebep olabilir. Bu tip bir tutuma, daha çok eğitim ve öğrenimini yurt dışında tamamlayıp yurda dönen fertler arasında rastlanmaktadır. Bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelerde elitler, milli hürriyetin kazanılması ve sağlamlştırılmasını sağlamak için çoğu zaman bu yola başvurmaktadır. Ancak, milli kimliğin kazanılması için girilen bu yolda teknolojinin sağladığı imkanlara karşı tavır yoktur. Milli kıyafet ve dinine dönen müstemleke aydını, modern teknolojinin imkanlarından faydalanmayı telkin etmekten de geri kalmaz.

Yeni gelenekçilik, eski, yerli ve modernin bir uyumunu sağlamayı diğer bir ifade ile geleneksel yolda modern olmayı telkin etmektedir.²² Bu akım bütünü ile modernleşme fikrinden kurtulmayı da ortaya koyabilir.

Sonuç

Kalkınmakta olan ülkelerde mutlak ve kontrollü modernleşme tezleri ön planda olduğu halde ,daha geri kalmış toplumlarda kuvvetli modernizm cereyanlarına da rastlanabilmektedir. Bazı ilkel cemiyetlerde eski kültürün bir sembolik kıymeti adeta kutsiyet kazanmakta ve bunun etrafında modern kültüre karşı şiddetli bir reaksiyon hareketi teşekkül etmektedir. Fakat bugün dünyanın arzettiği manzara şu gerçeği ortaya koymaktadır: Modernleşme kolayca reddedilebilecek bir olgu değildir. Modernleşmeyi reddetmek yerine, yeni formlara kavuşturulmuş milli kültür değerleri ile modern hayatın ferdi yabancılaştırıcı ve şehir hayatı içinde atomize eden tesirlerini kontrol imkanlarını araştırmak daha yararlı ve doğru bir tutum olacaktır.

²² Türkdoğan, Orhan; A.g.e.,Sh:288